

Tunturipaljakoiden perhoset ahdingossa

Perhoset pakenevat ilmastonmuutosta pohjoiseen, ja Pallas-Yllästunturin kansallispuistossa yleistyvät etelästä tulevat niin sanotut jokapaikan lajit. Kansallispuiston pohjoisimmalta huipulta tehtiin heinäkuussa havainto erittäin uhanalaisesta tundrahopeatäplästä, joka oli vielä vuosikymmen sitten elinvoimainen laji.

Kuvitus: Tanja Kaulanen

Luonnonsuojelun asiantuntija **Eerikki Rundgren** Metsähallituksen Lapin luontopalveluista hikoili heinäkuun kovissa helteisissä itsensä Ounastunturin Pyhäkerolle, joka on Pallas-Yllästunturin kansallispuiston kaikkein pohjoisin huippu. Hikoilu kannatti: Rundgren teki havainnon erittäin uhanalaisesta perhostesta, tundrahopeatäplästä (*Boloria chariclea*).

– Se oli vain yksi ainoa havainto yhdestä ainoasta yksilöstä, mutta aina jos on yksi, on luultavasti ainakin pari lisääkin, Rundgren summaa.

Mutta kuinka kauan? Eerikki Rundgren on huolissaan. Avotuntureiden paljakoiden perhoslajit vetäytyvät koko ajan yhä pohjoisemmaksi. Pian tundrahopeatäpläkin jättää Pallas-Yllästunturin kansallispuiston rajat taakseen – siitä Rundgren on varma.

– Ja tämä kehitys on ollut todella nopeaa. Vuoden 2019 uhanalaisarviossa tundrahopeatäplä arvioitiin erittäin uhanalaiseksi, kun vielä vuonna 2010 se luokiteltiin silmällä pidettäväksi. Vuosikymmen aikaisemmin lajin katsottiin olevan vielä elinvoimainen.

Jäämeri viimeisenä rajana

Kuten monessa muussakin nykypäivän ongelmassa, tässäkin syyppää on ilmastonmuutos ja sen aiheuttama elinympäristöjen heikkeneminen.

– Tunturien perhoset ovat sopeutuneet arktisiin olosuhteisiin ja kesään, joka on viileä ja lyhyt. Nyt ylhäällä tunturissakin on pitkiä hellejaksoja. Helteet ovat liikaa perhosille, jotka nuukahtavat lämpöön. Myös perhosten ravintokasvit nuukahtavat ennen aikojaan.

Kansallispuistot on perustettu suojele-

maan alueen lajistoa, mutta ilmastonmuutoksen edessä nekin ovat aseettomia.

– Kansallispuiston rajat eivät siirry ilmastonmuutoksen myötä pohjoisemmaksi, ne pysyvät paikoillaan. Lajisto sen sijaan vetäytyy yhä pohjoisemmaksi, ja mitä siellä on edessä? Ensin Norja ja sitten Jäämeri. Sen pidemmälle perhoset eivät enää pääse, vaan häviävät alueellisesti tai jopa kuolevat sukupuuttoon.

Kuten jokainen on kesäretkillään voinut todeta, kansallispuistossa on yhä silmämääräisesti paljon päiväperhosia.

– Leimallista niille on, että ne alkavat olla niin sanottuja joka paikan lajeja, jotka levittäytyvät tänne etelästä. Ne tulevat toimeen lähestulkoon missä tahansa. Sen sijaan Lapin luonnolle leimalliset perhoset loistavat poissaolollaan.

Suomessa ainutlaatuinen tietokanta

Eerikki Rundgren on tehnyt Pallas-Yllästunturin kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelman uudistustyötä varten nykytilan kartoituksen kansallispuiston perhosista.

– Vuosi takaperin Metsähallituksen Lapin luontopalveluiden kasvitiimin esimies pyysi minua kirjoittamaan pienen yhteenvedon siitä, mitä kansallispuiston perhosille tänä päivänä kuuluu, Rundgren kertoo.

– Lähdin ensin liikkeelle tietokantahausta, ja tänä kesänä olen tehnyt enemmän myös maastotöitä.

Rundgren kehuu, että Suomi on edelläkävijä perhostiedon taltioimisessa. Lajitieto keskittyy yhteen paikkaan, Suomen Lajitietokeskukseen (laji.fi), josta löytyy kaikki yli sadan vuoden aikana kertynyt havaintotieto.

– Jopa vanhat muistivihkot sadan vuoden takaa on digitoitu ja viety tietokantaan. Missään muualla maailmassa ei ole vastaavaa.

Suomessa havaintoaineistoa tuotetaan viranomaisytyönä ja harrastajien voimin. Rundgren on Metsähallituksen Lapin luontopalveluissa ainoa työntekijä, joka keskittyy selkärangattomiin ja hyönteisiin. Rundgrenin työmaa kattaa kolmasosan Suomen

”

Kansallispuistot on rakennettu suojelemaan alueen lajistoa, mutta ilmastonmuutoksen edessä nekin ovat aseettomia.

pinta-alasta.

– Yhden ihmisen työpanoksella sitä tietoa ei ihan hirveästi tuoteta. Onneksi vapaaehtoiset ja asiantuntevat harrastajat tuottavat valtavan määrän havainto- ja levinneisyystietoa, Rundgren kiittelee.

Pallas-Yllästunturin kansallispuistossa suosituihin paikka havainnoida perhosia on Pallas.

– Sinne pääsee helposti autolla. Ajat parkkipaikalle ja olet jo tunturissa. Näen oman työni niin, että paikkaan aukkoja, joita vapaaehtoisilta jää kartoittamatta. Hakeudun kohteisiin, joihin harrastajat eivät syystä

tai toisesta hakeudu. Ne ovat yleensä sellaisia paikkoja, jotka vaativat huomattavasti enemmän jalkatyötä.

Kuten Ounastunturin Pyhäkero.

– Tundrahopeatäplän kohtaaminen siellä oli kyllä iloinen yllätys. Otin perhosen haaviin, katsoin haavin läpi ja päästin menemään. Minulle tunnistus oli helppo, mutta toki tarkkana saa olla. Hopeatäplien *Boloria*-suvussa tavataan Suomessa 12 lajia.

Tundrahopeatäplä ei ole ainoa hätää kärsivä avotuntureiden paljakoiden perhonen.

– Pallas-Yllästunturin kansallispuistossa on aikojen saatossa tavattu 24 tuntureiden luontotyyppiin sidoksissa olevaa perhoslajia, jotka vuoden 2019 uhanalaisarviossa on arvioitu uhanalaiseksi. Kun rajasin hakua siten, että katsoin, kuinka monesta näistä on havaintoja tältä vuosituhannelta, luku tippui kolmeen. Meillä on siis yli 20 uhanalaiseksi arvioitua lajia, joista ei ole enää tuoreita havaintoja. Tämä kertoo siitä, että jotain hyvin huolestuttavaa siellä on tapahtunut. Havaintoaktiivisuus ei ole vähentynyt, päinvastoin. Pallastunturilla käydään niin usein, että jos nämä lajit esiintyisi vielä, ne olisivat tulleet vastaan.

Mitä avotunturien arktisten perhoslajien hyväksi voi siis tehdä vai onko peli jo menetetty? Siihen Eerikki Rundgren ei osaa vastata. Ilmastonmuutos on konkretisoitunut suurelle yleisölle tänä kesänä etenkin Rodoksen metsäpalojen myötä. Rundgren soisi, että myös perhosten indikoima nopea muutos saisi palstatilaa.

Satu